

CONSUMUL DE ALCOOL PE FRONTUL ROMÂNESC AL MARELUI RĂZBOI. SOLDATUL ROMÂN, ALIAȚI, CIVILI (1916-1917)

Dorian Szabolcs Cucer*

DOI:10.62838/amsh-2025-0033

Abstract

Alcohol Consumption on the Romanian Front of the Great War. The Romanian Soldier, Allies, Civilians (1916-1917)

The Romanian Army was caught on the wrong foot when it decided to join The Entente in the First World War. The Romanian Army was not prepared from a tactical point of view, or equipment wise, to join the new form of industrial war. As we know, Romania was part of the victorious side at the end of the war. But the article is about alcohol influence on the Romanian troops and its allies. The Romanian soldier, mainly with origins from rural areas, had alcoholic problems even before the war. Under the pressure of combat, misguidance in orders and corruption, Romanian soldier started to loot the countryside and the cities during the autumn retreat in order to obtain alcohol, while in the 1917 campaign alcohol was use for recreational purposes. The main problem was with the Russians, as they would plunder, rape and burn Romanian settlements in order to get beverages that contain alcohol. Those were happening while the Russian Empire was an ally of Romania and the Russian troops supposed to help the Romanian Army to achieve victory.

Keywords: *alcohol, First World War, Romanian Army, influence, relation.*

Introducere

Încă din cele mai vechi timpuri omenirea a gustat alcoolul. Pe parcursul evoluției noastre alcoolul a făcut parte din viața noastră, fie parte a unor ritualuri religioase, fie din viața cotidiană, ori utilizat în cadrul unor ritualuri sociale (*convivium* la romani, simpozionul grecesc din antichitate). Alcoolul are o istorie și tragică, mai ales cu cât ne apropiem de epoca contemporană („Febra ginului” din Anglia începutului de secol XIX). Iar soldații s-au bucurat mereu de băuturile alcoolice, consumul fiind sprijinit de contextul luptelor, având în vedere efectele de calmare și curățare.

* History Teacher, Târnăveni Technological High School, cucerdorian@gmail.com

Pornind de la aceste idei am decis să cercetez consumul de alcool în cadrul frontului românesc al Primului Război Mondial. România și societatea ei erau în plină dezvoltare, așteptând testul maturității, care a venit prin participarea la Marele Război. Armata Română nu era pregătită să participe în acest nou tip de război, un război industrial, în care tabăra cu cele mai vaste resurse umane și industriale urma să câștige. Un război care la momentul intrării României sângera restul continentului de doi ani. Printr-o șansă aparte, ca să nu spun chiar noroc, am ieșit din acest conflict cu mai mult decât ne-am propus inițial. Verdictul final îl cunoaștem, deci nu-l mai reiau.

Dar întrebarea rămâne: a influențat alcoolul și consumul lui într-un fel frontul românesc? A dictat alcoolul rapoartele dintre oameni și decizii? A avut efect asupra performanțelor de pe front ori a vieții din spatele liniilor de tranșeu? Astfel acest studiu își propune să răspundă la aceste întrebări, pentru a observa dacă alcoolul a influențat într-un mod, dacă a influențat, evenimente, raporturile dintre militari și/sau civili ori poate chiar modul de viață.

Pentru acest studiu am ales utilizarea jurnalelor de front, romanelor pseudo-biografice, documente de arhivă publicate, articole ale perioadei, dar și surse secundare. În cazul documentelor este evident de ce au fost selectate, dar pentru memorii, jurnale și romane am decis să explic motivarea selectării acestor surse la începutul fiecărei secțiuni a acestui articol.

Consumul de alcool în România anilor premergători Marelui Război

Precum a spus și istoricul Keith Hitchins în sinteza *România. 1866-1947*, perioada Principatelor Unite, respectiv cea a Vechiului Regat, reprezintă un punct de cotitură în evoluția națiunii române. Fie că se vorbește de evoluția economică, socială sau culturală, perioada cuprinsă între anii 1859-1918 reprezintă un proces istoric în care națiunea română a început treptat să se sudeze, să-și caute principiile și modelele de dezvoltare. În ciuda faptului că gradul de investiții în anumite domenii (industrie, infrastructură) a consumat sume importante și a dus la o oarecare dezvoltare economică, acestea nu au reușit să aducă Regatul României la nivelul de dezvoltare al marilor țări industriale specifice centrului și vestului continentului, România rămânând o țară cu specific agrar.

Totuși apar anumite evoluții și mutații în societatea română a acestei perioade, factorul principal fiind chiar acest mic avans. O prima mutație care trebuie menționată este cea a elitelor. Două modele au fost adoptate de către elitele culturale, științifice și politice ale României acestei perioade: francez și german. Poate la o

primă vedere nu ar exista o legătură între tematica propusă și aceste modele de dezvoltare, însă un studiu preliminar poate demonstra că în special modelul german a avut o influență, deloc mică, asupra consumului de alcool, în special printre elite. Personalități precum Petre P. Carp sau Iacob Negruzzi au avut contact direct cu grupări studențești germane, precum *Burschenschaft*, care promovau masculinitatea prin duel (pe model german, cu arme de foc) și beții colective¹. Pornind de la această influență germană, este ușor să deducem de ce junimiștii, asupra majorității acestora exercitându-se această influență, aveau un cod de onoare bine delimitat și pus la punct, dar le plăcea în egală măsură să se destrăbăleze utilizând mari cantități de alcool, prin diverse localuri ale Iașiului și nu doar. Aici se pot aminti câteva localuri des frecventate de personalități precum M. Eminescu sau I. L. Caragiale, exemple fiind „Bolta Rece” (preferatul scriitorului Mihai Eminescu), „Pârlita” sau „Trei Sarmale”², locuri unde desfrâul pe model german, bazat pe camaraderie, a atins cote înalte. Nu erau doar simple întâlniri, ci adevărate conferințe (neoficiale se poate spune), unde marile personalități își etalau noile creații, încununată fiind cu cele mai bune vinuri moldovenești pe care banul le putea achiziționa.

Dar nu doar junimiștii aveau o pasiune demi-dulce pentru vin. Alte personalități, precum A. I. Cuza și M. Kogălniceanu, prieteni buni până la 1864, au fost cunoscute în perioada respectivă pentru desfrâul încununat cu alcool și femei³.

Deci se poate spune că elitele române ale acestei perioade erau foarte bine înrădăcinate în patima alcoolului. Dar ce se întâmplă cu restul straturilor sociale? Clasa muncitoare era slab dezvoltată, nereușind să depășească cu mult 300.000 de oameni activi. Totuși, această pătură socială, își duce stereotipul departe. În cafenelele, hanurile, bodegile de colț din București și alte localități nu se găseau doar oameni de cultură. Muncitorii sunt omniprezenți. Deși o clasă micuță, raportată în procente cu restul populației, în comparație și cu procente din populație ale marilor puteri industriale, muncitorii români au cunoscut rapid gustul amar și plăcut al celei mai consumate băuturi alcoolice de azi: berea. În special după deceniul opt al sec. XIX, berea începe să se extindă în rândul populației, extinderea mergând de mână cu dezvoltarea industriei alimentare, care începe să producă și bere. Chiar și așa,

¹ V. Stark, *The Ideology of the German Burschenschaft Generation*, în „European History Quarterly”, 1978, vol. 8, nr. 3, pp. 323-348; L. F. Zwicher, *Dueling Students: Conflict, Masculinity and Politics in German Universities. 1890-1914*, Ann Arbor, The University of Michigan Press, 2011.

² Dan-Silviu Boerescu, *Pofte, taine și amoruri în vechile orașe românești*, București, Editura Neverland, 2024, pp. 114-124.

³ *Ibidem*, pp. 54-69.

vinul rămâne principala băutură preferată de români. Țăranii, care reprezentau vasta majoritate a populației, aveau o viață cel puțin spus grea. Iar acest lucru vine la pachet cu un consum generos de alcool. Principala băutură este vinul, însă în spatele său, imediat, se află diverse băuturi spirtoase obținute din fructe și diverse reziduri (inclusiv o băutură obținută din boabe de porumb stricat, foarte toxică). Alcoolismul a fost foarte răspândit în România perioadei cuprinse între 1859-1918, chiar și între țărani, fiind o problemă prezentată foarte bine de doctorul N. N. Niculescu⁴, care în studiul său prezintă efectele nocive, dar și comportamentul băutorului român, alături de preferințele sale.

O memorie a alcoolului

Această secvență a articolului abordează memoriile și jurnalele lăsate de militari pentru posteritate. Faptul că ziua națională a României este în directă legătură cu evenimentele Primului Război Mondial, dar și sărbătorirea centenarului Marii Unirii în anii din urmă, au dus la o creștere a interesului societății și cercetătorilor pentru memoriile și jurnalele combatanților români ai Marelui Război. În ciuda faptului că aceste surse au o doză mare de subiectivism, ele oferă o imagine crudă, brută a războiului și situației militarilor.

Ioan Dragu, pe numele de naștere Ionel Drăgescu, a fost sublocotenent în timpul războiului, ocupându-se de ziaristică în perioada antebelică și interbelică, iar după schimbarea guvernării în 1944 ajunge la Paris unde continuă să publice în *La Nation Roumaine*. Acesta a luptat de pe Valea Jiului și până pe Siret, iar în 1917 se îmbolnăvește de tifos, iar după vindecare revine pe front, în anul 1918 participând la intervenția română în Basarabia. Opera sa memorialistică ne oferă informații referitoare la stadiul în care se află militarul român. Soldatul-țaran, în fața unui adversar superior tehnic și tactic, își abandona ranița și chiar arma, soldații confruntându-se rapid cu setea și foamea. Nici geografia nu ajută, căci zona Văii Jiului uza echipamentul și oamenii. Astfel, pentru a încerca o creștere a moralului și a contracara efectele umidității, militarii primesc o rație suplimentară de tutun, rachie și drojdie⁵. În fața adversarului superior, trupele române preferă să distrugă provizii, decât să le abandoneze și să fie ulterior utilizate de către inamic⁶. Ioan Dragu îi oferă ultimele picături de alcool unui soldat

⁴ N. N. Niculescu, *Alcoolismul în România*, București, Editura Librăriei Socec, 1895.

⁵ Ioan Dragu, *Campania anilor 1916-1918*, București, Editura Humanitas, 2020, p. 76.

⁶ *Ibidem*, p. 173.

rănit grav în urma bătăliilor de pe Olt, alcool provenit din pachetele personale trimise de familie, Ioan Dragu menționând că rațiile de alcool nu mai ajung la militari⁷. Una din cauzele acestei situații poate fi descoperită când autorul descrie situația din gara orașului Craiova, care avea rol de triaj medical, cârciumă și punct logistic. Numit „han al durerii”, peisajul este dezolant, o parte a militarilor fiind în stare de ebrietate, alta pe patul de moarte, acest eveniment fiind încununat de nepăsarea militarilor din serviciul de aprovizionare⁸. Un eveniment marcant pentru autor este reprezentat de stoicismul unui militar căruia Ioan Dragu încearcă să-i ofere cognac, pe care militarul îl refuză, în ciuda faptului că i-ar fi putut amorți limba umflată destul încât să poată consuma apă⁹. În aceste secvențe de istorisire aflăm și utilitatea alcoolului în acordarea ajutorului medical, acesta fiind utilizat ca și anestezic pentru militarii răniți. Frontul anului 1917, deși amintit ca fiind unul glorios datorită marilor victorii, avea multe momente de respiro pentru militari. În aceste momente soldații încercau să își ridice moralul prin muzică și băuturi alcoolice, alcool provenit din rații sau pachete primite de la familie, în principal vin¹⁰. În perioada în care a fost internat pentru tratament contra tifosului, Ioan Dragu a avut noroc cu gradul, fapt pe care îl recunoaște și el. Astfel, pentru tratarea tifosului se utilizau, conform informațiilor lăsate de Ioan Dragu, ceai, cafea și tărie, recomandată fiind tăria dulce. Consumul acestora ducea la o relaxare a esofagului, fapt care-i permitea bolnavului să se hrănească¹¹.

Pentru cel mai mare dezastru tactic din Primul Război Mondial al României și situația alcoolului în acest punct avem memoriile lui George Topîrceanu, care ne precizează faptul că militarii primeau rații de vin alb¹². Tot pentru Turtucaia, avem declarațiile comandantului de artilerie Constantin Ionescu, care precizează faptul că artileriștii români erau prinși în chefuri în momentele de dinaintea luptelor¹³. Ionescu precizează faptul că artileriștii aveau un acces mai ușor la rații, de diferite tipuri, fapt ajutat de poziționarea acestora pe câmpul de luptă. Trebuie menționat faptul că artileriștii români au avut parte de critici solide pe parcursul războiului, cât și corpul de ofițeri în general, chiar și

⁷ *Ibidem*, p. 107.

⁸ *Ibidem*, pp. 113-115.

⁹ *Ibidem*, p. 94.

¹⁰ *Ibidem*, pp. 153-156.

¹¹ *Ibidem*, pp. 204-205.

¹² George Topîrceanu, *Amintiri de la Turtucaia*, Caracal, Editura Hoffman, 2018, p. 11.

¹³ Constantin Ionescu, *Prizonier în Germania. Însemnările unui căpitan de artilerie. 1916-1917*, București, Editura Humanitas, 2021, p. 57.

Ionescu criticând atitudinea stereotipului de ofițer de salon, puternic prezent în rândurile trupelor române¹⁴, aceștia etalându-și solda pe bulevardele orașelor.

O critică puternică a organizării și chiar a consumului de alcool poate fi găsită în scrierile memorialistice ale lui Ștefan Zeletin. Un prim contact cu consumul de alcool apare în memoriile lui Zeletin imediat după prima bătălie de la Oituz, unde soldații „diviziei de fier” se angrenau în hore soldățerești, acompanie de muzică, mâncare și alcool, în timp ce se refăceau și se pregăteau să meargă în operațiunea de apărare a Munteniei¹⁵. O remarcă importantă apare în timpul călătoriei spre front, când Zeletin observă soldații munteni zdrențăroși, fără arme sau muniție, care intrau în curțile oamenilor pentru a se delecta cu țuică¹⁶. Soldatul-țăran român a fost puternic criticat de către Zeletin, soldatul săvârșind des jafuri în casele țăranilor pentru a face rost de hrană, însă aceste furturi erau deseori acompaniate de furtul alcoolului și consumul acestuia, fapt demoralizator pentru civili, dar și pentru o parte din militari. Situația corpului de ofițeri nu era mult mai bună, fiind descris un ofițer „închinat trup și suflet zeului Bacchus”, care a dat dovadă și de sânge rece în raport cu trupele sale în momentul asalturilor¹⁷. În ciuda faptului că țăranii civili erau jefuiți de militari, găseau dorința de a le oferi militarilor provizii în timpul retragerilor, un caz relatat fiind acela când militarii au primit porci, găini și țuică¹⁸. Zeletin prezintă o tensiune creată între militari și ofițeri, fapt amplificat de comanda de evitare a orașelor și satelor de către trupe în timpul retragerii. Posibilele cauze sunt lansate de Zeletin, două fiind cele centrale: prima, ca soldații să nu strice atmosfera din orașe și comune, având în vedere sălbăticia militarilor lipsiți de provizii; a doua, ca societatea civilă să nu vadă dezastrul la care urma să ajungă Armata Română din cauza unei proaste conduceri¹⁹. Autorul amintește faptul că militarii pradă pentru mâncare și alcool atunci când ajung în orice așezare²⁰.

Deși opinia general acceptată este că Armata Română nu a jefuit în momentul în care a intrat în Transilvania, o declarația a lui Grigore Romalo ne transmite altceva. În satul Cohalm, până și

¹⁴ *Ibidem*, pp. 59-60.

¹⁵ Ștefan Zeletin, *Retragerea. Povestea unui dezastru. Octombrie-noiembrie 1916*, București, Editura Humanitas, 2023, p. 37.

¹⁶ *Ibidem*, pp. 48-49.

¹⁷ *Ibidem*, p. 55.

¹⁸ *Ibidem*, p. 60.

¹⁹ *Ibidem*, pp. 95-99, 163.

²⁰ *Ibidem*, p. 179.

Romalo rechiziționează vin, cacao și cafea²¹. Efectele consumului excesiv de alcool de către trupe a fost redat de către Grigore Romalo, care prezintă o situație abstractă, când un posibil spion, un om prins cu un carnet de notițe asupra sa, a fost lăsat să plece de către ofițerii români, care se aflau în stare de ebrietate²². Pachetele primite de acasă sunt o sursă importantă de alcool pentru militari, Romalo oferindu-ne în carnetele sale istorisirea momentului în care primește de acasă un pachet, cel mai de preț element fiind sticla de cognac²³. Totuși, unde sunt militari, există și bișnițari, în cazul redat fiind vorba de un bișnițar care vindea alcool lângă Făgăraș, acesta fiind jefuit de militarii români²⁴. Frontul moldovenesc, precedat de retragerea din Muntenia, a creat noi raporturi între militari, între ei începând deseori altercații, mai ales după ce sunt dobândite reflexele monotone de a mânca, bea, dormi și de a sări în ascunzătoare la auzul unui obuz²⁵. Rațiile de vin erau mici, dar destul cât să alunge monotonia frontului, ori erau găsiți înlocuitori precum apa de colonie folosită de ruși ca sursă de alcool²⁶.

Raul Dona ne oferă o altă perspectivă referitoare la utilizarea alcoolului în timpul războiului, el fiind medic de carieră. O primă secvență care trebuie menționată este cea a învinovățirii evreilor pentru prețurile exagerate la alcool, care devine din ce în ce mai greu accesibil, militarii plătind oricât pentru a-l procura²⁷. Ideile lui Dona trebuie incluse într-un fenomen mai larg, mai exact un sentiment antisemit puternic care își face prezența în societatea română încă din perioada antebelică, fiind în strânsă legătură cu alcoolul, naționaliști români precum A. C. Cuza acuzând evreii de degenerarea poporului român și exploatarea sa, având în vedere că negustorii evrei dețineau monopol în comerțul cu alcool²⁸. Revenind la Marele Război, Raul Dona ne oferă o serie de prețuri care caracterizează inflația imensă a acestei perioade, spirtul ajungând la 10 lei per litru, un vin bun sau o șampanie ieftină ajungând la 30 de lei per butelie.

Sabin Coifan ne oferă o perspectivă a modului în care era utilizat alcoolul de către militari și concepția referitoare la alcool. Astfel, pentru a face față frigului aspru din zona luptelor de munte

²¹ Grigore Romalo, *Carnete de război. 1916-1917*, București, Editura Corint, 2017, p. 31.

²² *Ibidem*, p. 39.

²³ *Ibidem*, p. 47.

²⁴ *Ibidem*, p. 45.

²⁵ *Ibidem*, p. 130.

²⁶ *Ibidem*, p. 136.

²⁷ Raul Dona, *Jurnalul unui medic militar*, București, Editura Humanitas, 2018, pp. 50-51.

²⁸ Marius Turda, *În căutarea românului perfect. Specific național, degenerare rasială și selecție socială în România modernă*, Iași, Editura Polirom, 2024, p. 38.

din timpul retragerii, unitatea în care se află Sabin Coifan primește o rație suplimentară de vin și zahăr²⁹. Acest flanc drept este puternic presat de inamic, condițiile sunt grele, astfel că trupele lui Coifan sunt întărite cu multe rații de alcool (cognac și țuică) și carne opărită³⁰. Continuând analiza memoriilor lui Coifan, se poate găsi o paralelă cu cele scrise de Zeletin sau C. Ionescu, căci Coifan găsește artileriști români care petreceau cu mâncare și vin în casele oamenilor³¹, fapt care duce la decizia de a vărsa orice cantitate mare de alcool pe care o găsește pe drumul retragerii³². O scenă stereotipică este descrisă în satul Vărzari, unde militarii români au rupt gardurile pentru a face foc și au petrecut cu mâncare și alcool, în ciuda faptului că frontul cădea³³.

Gheorghe Garoescu oferă detalii referitoare la modul în care erau tratați militarii de tifos, tratamentul militarilor constând și din alcool, în cazul prezentat făcându-se referință la vin, achiziționat din exteriorul spitalului la suprapreț³⁴. Abuzurile ofițerilor și corupția comerțului de alcool pot fi observate în două secvențe extrase din acest jurnal. Primul este legat de dorința ofițerului de a consuma o sticlă de Cotnari, greu de găsit în capitala anului 1917, Iași, soldatul trimis fiind pedepsit pentru eșecul său³⁵. A doua secvență este cea legată de cazul locotenentului Dobre, care a sustras rații de rom, spirt, cognac și tutun pe care le-a comercializat ilegal³⁶.

Alexandru Madgearu expune evenimentele de la Malna, unde la fabrica de spirt din localitate doar intervenția ofițerilor îi oprește pe militari din a consuma alcoolul sanitar³⁷. Urme ale modului în care alcoolul influența viața soldatului le avem spre finalul anului 1917, când viața de linie era caracterizată de permisiu mai dese și beții în prima linie³⁸, mai ales dacă luăm în considerare începutul retragerii trupelor ruse.

O perspectivă prin care se raportau românii la ruși pe front ne este prezentată de Vasile Scârneci, care în timpul retragerii, în

²⁹ Sabin Coifan, *Notițe din campania anului 1916. Instantanee din prizonierat. 1917-1918*, București, Editura Militară, 2019, p. 61.

³⁰ *Ibidem*, p. 64.

³¹ *Ibidem*, p. 78.

³² *Ibidem*, p. 93.

³³ *Ibidem*, p. 115.

³⁴ Gheorghe Garoescu, *Jurnal de front, vise de iubire*, București, Editura Militară, 2017, p. 81.

³⁵ *Ibidem*, p. 131.

³⁶ *Ibidem*, p. 172, 182.

³⁷ Alexandru Madgearu, *Note din războiul de reîntregire a neamului*, București, Editura Militară, 2019, p. 37.

³⁸ *Ibidem*, pp. 223, 230-231.

localitatea Crucea de Sus, găsește soldați ruși beți³⁹, soldații ruși fiind caracterizați ca buni de chiolhanuri, nu de luptă. O scenă asemănătoare poate fi găsită în preajma Bacăului⁴⁰. O întâmplare comică, dar care prezintă disperarea soldatului rus pentru alcool, este expusă de Vasile Scârneci, când un soldat român face troc cu un soldat rus. Rusul urma să ofere bocanci, românul o sticlă de rom. În timp ce trenul pleca, rusul își dă seama că a fost tras în piept, în sticlă fiind urină, românii râzând în hohote din vagoane⁴¹.

Mahmureala literaturii

Sursele literare nu trebuie excluse într-un studiu socio-cultural. Ele ne oferă o perspectivă, cu bune și rele, a mediului în care are loc acțiunea. Totuși am optat pentru studiul unor creații epice scrise de autori care au luptat pe front, deci romanele de inspirație istorică au fost excluse, rol prioritar având romanele pseudobiografice.

1) *Floare de oțel*, de Victor Ion Popa

Publicat pentru prima dată în anul 1930 la editura Vreimea, romanul compus de Victor Ion Popa oferă o perspectivă sadică asupra frontului românesc. Moartea survine în cele mai calme momente, când cititorul se așteaptă cel mai puțin. Victor Ion Popa a luptat în Regimentul 12 Infanterie, fiind dislocat pentru prima dată pe frontul de la Mărășești, pe urmă ajungând pe frontul de la Oituz. Scris la persoana întâi, romanul este dominat de extraordinar, cu atacuri sângeroase la baionetă, schije care acoperă ca o grindină tranșeul și tăvălugul pământului care acoperă cadavrele camarazilor. Referitor la consumul de alcool, romanul oferă o perspectivă culturală asupra acestuia în rândul militarilor români. Cazul personajului Florea Dumitru, poreclit în roman *Spaimă Rece*, devine unul excepțional. Un om rece, iese din stereotipul soldatului, fiind un individ care nu consuma alcool și fuma în exces, acesta comparând războiul cu modul de funcționare al mașinilor. Totul se schimbă după o permisie în care și-a vizitat soția, revenirea pe front devenind punctul în care degradarea personajului prinde viteză. Devine un ofițer alcoolic care se pierde printre rândurile altora de speța sa. În concepția sa, eroismul nu are loc în război, iar totul trebuie să fie înțeles prin logica mecanică, acest punct de vedere fiind expus în cadrul unei beții⁴². Romanul este o serie de întâmplări

³⁹ Vasile Scârneci, *Viață și moarte în linia întâi. Jurnal și însemnări de război. 1916-1920, 1941-1943*, București, Editura Militară, 2013, p. 34.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 47.

⁴¹ *Ibidem*, p. 50.

⁴² Victor Ion Popa, *Velerim și veler doamne/Floare de oțel*, Timișoara, Editura Facla, 1985, p. 274.

sadice, cu rol de a evidenția fragilitatea vieții pe front, precum este cazul lui Moș Toader, care moare subit, evenimentul marcând decăderea personajului principal⁴³. Pe lângă sadism și momente grele, în roman ne este prezentat stereotipul soldatului român din timpul luptelor de vară din 1917, care deși este un moment marcat de rezistență și victorie, luptele nu aveau loc zilnic. Astfel, militarii se cufundau în alcool cu scopul de a alunga monotonia. Această monotonie refulează când într-un moment de calm, trupele române și germane decid să își îngroape morții. Acest eveniment degenerază, cele două tabere începând o luptă de etalare a rațiilor, dorind să își arate supremația și pe acest palier. Această secvență este puternic influențată și de consumul de alcool⁴⁴.

2) *Întunecare*, de Cezar Petrescu

Romanul *Întunecare* este o frescă solidă a societății române din perioada Marelui Război și poate fi considerat ca o completare a memoriilor prezentate anterior. Opera lui Cezar Petrescu expune stereotipul ofițerului de salon, dar și ororile și abuzurile săvârșite de militarii români. Încă din prologul romanului ne este prezentat ofițerul de salon, întruchipat de personajul Pavel Vardaru, care în ciuda faptului că războiul se apropia, iar rangul său era de colonel, vara lui 1916 îl găsește pe terasele localurilor, unde este prezentat ca un militar în glumă și mare degustător de alcool⁴⁵. Ne este prezentată și situația artileriștilor români, a căror performanță negativă o cunoaștem, care în timpul dintre antrenamente nu făceau altceva decât să bea⁴⁶. Un alt moment din firul narativ care dezvăluie mentalitatea militarilor este reprezentat de secvența în care locotenentul Virgil Probotă intră peste niște militari care aveau un ofițer rănit, toți adăpostiți într-o odaie. Soldații mint deseori că au lângă ei un ofițer rănit, pentru a nu fi deranjați de restul trupelor. Tot în aceste secvențe aflăm că soldații aveau obiceiul de a combina ceaiul cu un alcool dulce, precum romul sau cognacul⁴⁷. Comportamentele militarilor din timpul primăverii anului 1917 sunt expuse începând cu volumul al doilea al romanului. Pentru a lupta împotriva frigului și a monotoniei, militarii consumă ceai cu rom⁴⁸. Pachetele primite de acasă de către militari constituie sursa principală de alcool în contextul luptelor de vară, fiind expus cazul soldatului Ghenea, care reprezintă stereotipul soldatului alcoolic, el procurând cantități mari de vin din pachetele trimise de familie⁴⁹.

⁴³ *Ibidem*, pp. 259-261.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 326-327.

⁴⁵ Cezar Petrescu, *Întunecare*, vol. I, București, Editura Litera, 2010, pp. 40-41.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 87.

⁴⁷ *Ibidem*, pp. 168-169.

⁴⁸ *Ibidem*, vol. II, p. 12.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 32.

3) 1916, de Felix Aderca

Roman pseudobiografic are la bază experiența de război a autorului, fiind publicat prima dată în anul 1936. Evreu, Felix Aderca a luptat în cadrul Regimentului 1 Infanterie, parte a Diviziei I conduse de Generalul Sturdza. Divizia a luptat pe Jiu și în Oltenia, fiind o unitate care a fost separată de restul armatei în urma ofensivei Puterilor Centrale în Muntenia.

Referitor la informațiile cu importanță în contextul acestui studiu, scena în care Costache Ursu (personajul principal) întâlnește un maior pe patul de moarte ajută în a înțelege comportamentele de consum ale militarilor. Astfel, pentru a alina durerea și reduce frigul, militarii îi oferă maiorului rănit țuică fiartă⁵⁰. Romanul continuă cu prezentarea retragerii spre Moldova, iar protagonistul romanului ajunge în Iași, unde este uimit de atmosferă. În timp ce armata stă să se năruie, ofițerii de salon și civilii pot fi găsiți pe terasele de cafea, iar militarii de rând își îneacă amarul în barurile de colț⁵¹. Rănit, Costache Ursu intră în refacere, de unde ne prezintă modalitățile de a-i trata pe răniți și bolnavi: ceaiul cu rom⁵².

4) *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, de Camil Petrescu

Un roman de referință pentru perioada Primului Război Mondial și România, în care Camil Petrescu nu s-a sfiit din a expune situația militarilor și discrepanțele dintre grade. Doar spre finalul primului volum ne sunt prezentate momente de viață soldățească, când trupele române se pregătesc să intre în Transilvania. Este reprezentată diferențierea dintre gradele militare, prin secvența în care generalul vine să-și inspecteze trupele. Astfel, este pregătit un adevărat festin cu păstrăv și vânat, mâncare domnească combinată cu țuică, braghină și șampanie⁵³. Deși s-ar putea interpreta ca o excepție, până acum s-au prezentat în memorii, jurnale și alte romane studiate, cât de mare era diferențierea dintre soldați și ofițeri, dintre civili și militari. Astfel, se deduce faptul că ofițerii reprezentau o adevărată castă privilegiată, chiar și când vine vorba de rații, confirmându-se stereotipul ofițerului de salon. Romanul întărește acest stereotip și prin petrecerea închinată în cinstea plutonierului Marin Dumitru, subofițer de această dată, petrecere marcată de vânat și vin roze⁵⁴. Comportamentul în consum se schimbă odată cu înaintarea spre granițe, când și Ștefan (personajul

⁵⁰ Felix Aderca, *1916*, București, Editura Hasefer, 1997, p. 66.

⁵¹ *Ibidem*, p. 69.

⁵² *Ibidem*, p. 94.

⁵³ Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, vol. I, București, Editura Agora, 2012, p. 137.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 171.

principal) este invitat la un pahar de vin pentru a prinde curaj⁵⁵. Fenomenul jafului de către trupele române este amintit de două ori, în ambele cazuri fiind vorba și de alcool. Primul moment are loc imediat după trecerea graniței într-un sat de munte, de unde militarii aduc și vin⁵⁶. A doua mențiune a jafului apare când militarii își critică colegii de la intendente și trenuri regimentare care jefuiesc tot în spatele frontului⁵⁷, inclusiv alcool. În timpul luptelor de pe linia Oltului, trupele acuză intendențele de furt, rațiile armatei fiind insuficiente din această cauză, ei fiind nevoiți să mențină un stoc de rații din rechiziții făcute în Transilvania. Reacția militarilor la abuzul intendențelor este de a merge la depozitul diviziei pentru a face rost de tutun și vin⁵⁸.

Aliați și alcool

Fără intervenția aliaților din Antanta, foarte probabil ca frontul românesc să fi căzut. Armata României a intrat total nepregătită în război, comandamentul având o mentalitate asemănătoare cu cea a ofițerilor de rang înalt din alte state beligerante în anul 1914, la debutul ostilităților. Echiparea militarului român era decentă, dar echipamentele specializate fie erau insuficiente, fie nu existau în inventarul Armatei Române. Cea mai gravă penurie de tehnică militară se găsea în rândul mitralierelor, artileriei și grenadelor, toate aceste categorii de echipamente fiind esențiale în cadrul noului mod de purtare a războiului. Astfel, prezența aliaților pe teritoriul român, ori ce a mai rămas din el după 1916, a fost esențială pentru stabilizarea frontului. Aceștia nu au ajutat doar cu echipamente și militari, dar și cu instrucție pe baza celor doi ani și jumătate de conflict intens.

Situația consumului de alcool merită studiată în cazul particular al aliaților pe teritoriul României. După cum se va observa în următoarele rânduri, rușii au fost îngeri și demoni. Armata Rusă a ajutat militar la stabilizarea frontului, însă militarii ruși s-au dedus la multe acte de violență în spatele frontului, acțiuni amplificate și de consumul de alcool. Asta nu înseamnă că doar rușii au făcut exces. Marcel Fontaine prezintă cum un ofițer francez a început să îmbete animalele dintr-o ogradă cu țuică, în timp ce făcea curte unei fete de țărani din Moldova⁵⁹. Francezii ne lasă și o opinie tristă referitoare la raporturile dintre ofițeri și soldați în

⁵⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 6.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 27.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 29.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 95.

⁵⁹ Marcel Fontaine, *Jurnal de război. Misiune în România. Noiembrie 1916 - aprilie 1918*, București, Editura Humanitas, 2016, p. 122.

cadru Armatei Române, dar și mentalitatea ofițerilor români care au tendința de a pune interesul propriu în fața interesului național⁶⁰. Marcel Fontaine a avut ocazia să fie cazat la un colonel român, fapt care i-a permis să observe diferența nivelului de trai pe timp de război dintre militarii de rând și ofițeri. În memoriile sale sunt expuse momentele de dîneu ori simple mese, ofițerii români bucurându-se de carne de calitate superioară și mult alcool⁶¹, în antiteză cu soldatul de rând pentru care ofițerul francez simte empatie, chiar luând decizia de a supraveghea personal intendențele române pentru ca rațiile să nu se piardă pe parcursul drumului⁶². Prin Marcel Fontaine avem o nouă prezentare a situației grave din timpul epidemiei de tifos, fiind prezentat cazul satului Bucium, unde și sunt trimise de urgență ajutoare medicale care au constatat în dezinfectant, alcool de băut, săpun, cazane și etuve⁶³. Ofițerul francez expune modul de tratare al ofițerilor, diferențiat față de cel al militarilor, dar și cum alcoolul destinat consumului dispare subit⁶⁴. Situația luptelor de vară din anul 1917 este destul de precară când vine vorba de rațiile de alcool, rațiile ajungând rar pe linia întâi, fiind deseori oprite de ofițerii de comandă în linia a doua⁶⁵, militarii francezi folosindu-se de libertatea mai mare pentru a procura alcool pentru consum propriu din spatele frontului⁶⁶.

Armata Rusă a intervenit încă din primele săptămâni de lupte pe frontul românesc. Prima intervenție rusă a avut loc în Dobrogea, fără succes. Trupele ruse au luptat și în timpul retragerii din Muntenia, comandamentele române și ruse fiind în contradicție când venea vorba de tactică. Românii au încercat să oprească avansul Puterilor Centrale pe o linie defensivă creată în zona București, rușii fiind de părere că o retragere pe linia Siret-Dunărea Maritimă fiind mai eficientă. După căderea Bucureștiului, planul rus se îndeplinește, frontul stabilizându-se pe linia propusă. În 1917 comandamentul rus vine cu o nouă propunere de retragere a forțelor române peste Prut, în Basarabia, astfel România ajungând în situația Serbiei, însă planul a fost respins de politicieni și militari deopotrivă. Ideile ruse ale acelei perioade catalogau România drept stat vasal, de aici și o reticență a românilor asupra propunerilor înainte de ruși.

⁶⁰ Generalul Henri Berthelot, *Memorii și corespondență (1916-1919)*, București, Editura Militară, 2018, pp. 115-117.

⁶¹ Marcel Fontaine, *op. cit.*, pp. 81-83.

⁶² *Ibidem*, p. 107.

⁶³ Gheorghe Dabija, *Amintiri din cariera militară. 1893-1920*, București, Editura Militară, 2020, p. 399.

⁶⁴ Marcel Fontaine, *op. cit.*, pp. 108-109.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 204.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 227.

Această perspectivă de vasalitate s-a putut observa și în rândul militarilor ruși, care în unele momente generau impedimente luptelor ori chiar vieții din spatele frontului. În urma războiului ruso-japonez, țarul a interzis consumul de alcool în rândul trupelor. Dar asta nu a oprit procurarea lui de către militari. În drumul spre frontul românesc, militarii ruși au procurat alcool ilegal din Bucovina, consecința imediată fiind devastarea satului Stănișoara de către soldații aflați în stare de ebrietate⁶⁷. O situație asemănătoare este relatată de forțele de ordine române în orașul Fălticeni⁶⁸, proveniența alcoolului fiind din Bucovina. Și memoriile oferă o imagine asupra trupelor ruse, în satul Cotești rușii devastând cramele și așezându-se în odăile oamenilor⁶⁹. Alcoolul este acompaniat de jocuri barbare, un cazac folosind arma pentru a trage după animalele din gospodărie, în acest caz un cocoș⁷⁰. În timpul luptelor din toamna lui 1916, Armata Rusă a fost caracterizată drept pasivă față de lupte, performanța ei neinfluențând pozitiv frontul, generând totodată haos și frică în spate. În satul Nicule soldații ruși au jefuit de alcool întreg satul, pe urmă violând femeile rămase în sat, fapt care a dus la generarea îngrijorărilor în rândul oamenilor din Brăila⁷¹, iar la Galați militarii ruși au încercat incendierea hotelului Papadopol⁷². Pe front rușii se dădeau la nelegiuiri⁷³, iar militarii români, în retragerea lor, puteau observa în satul Odobești cum rușii așteptau cu gamelele porții din vinul furat din sat⁷⁴. Relația dintre trupele ruse și civili ajunge la cote alarmante încă din 1916, când oamenii din Tulcea cer evacuarea, cerere datorată violurilor la care sunt supuse femeile de către soldații ruși⁷⁵. La Isaccea are loc chiar un omor, când soldații ruși în stare de ebrietate împușcă un sergent al jandarmilor, care încerca să cerceteze gălăgia dintr-o pivniță⁷⁶. Dacă părerea românilor față de ruși se poate lăsa de înțeles, nici ceilalți aliați nu au o părere bună. Folosind banii obținuți din rechiziționarea și vânzarea cailor din România, rușii cumpără orice formă de alcool, inclusiv parfumuri sau spirt, acestea fiind strecurate prin pâine pentru a filtra impuritățile⁷⁷, conform memoriilor lui Marcel

⁶⁷ Dinu Poștarencu, *Frontul românesc. 1916-1917. Culegere de documente*, București, Editura Militară, 2020, p. 87.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 89.

⁶⁹ Alexandru Madgearu, *op. cit.*, pp. 155-156.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 158.

⁷¹ Dinu Poștarencu, *op. cit.*, p. 90.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ Vasile Scărneci, *op. cit.*, p. 49.

⁷⁴ Alexandru Madgearu, *op. cit.*, p. 159.

⁷⁵ Dinu Poștarencu, *op. cit.*, p. 92.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Marcel Fontaine, *op. cit.*, p. 115.

Fontaine. Generalul Berthelot, în corespondența personală, expune o scenă în care doi soldați ruși au jefuit o cramă, murind înecați, reacția ofițerului rus fiind „ce moarte frumoasă”⁷⁸. Reacții apar din partea autorităților române, care interzic transportul de alcool de către români, astfel încercând să diminueze contactul rușilor cu alcoolul⁷⁹. Este trimis și un memoriu către comandamentul rus prin care se cere ca soldații ruși să respecte legislația română⁸⁰.

Anul 1917 vine cu noi provocări lansate de aliații ruși. Debutul Revoluției Bolșevice aduce haos în rândul trupelor ruse, unii preferând să refuze participarea la lupte. În mare parte acțiunile rușilor au loc în spatele frontului, însă acestea marchează și raporturile din tranșee și implicit modul în care aceștia erau priviți. Civili din Iași îi consideră lași, fiind prostiți de germani cu idei pacifiste, soldații ruși care nu participă la lupte pierzându-și timpul prin mitinguri bolșevice ziua, iar noaptea prin petreci și beții⁸¹. Soldații ruși încep să se comporte execrabil, beți fiind, cu populația Iașiului, civilii refuzând să-i reclame de frica represaliilor din partea militarilor⁸². Opera lui Cezar Petrescu ne prezintă stereotipul ofițerului rus al acestei perioade, prin personajul Gurii Serghievici Vorșaghin, care-și petrece serile la petreceri și jocuri de cărți⁸³. Tot acest roman prezintă trocul pe alcool din spatele frontului anului 1917, când un rus îi oferă căpitanului Pleșea conserve de pește în schimbul spirtului⁸⁴. Pe front situația este delicată, căci trupele germane încep să fraternizeze cu cele ruse. Rușii oferă hrană, iar nemții oferă alcool. Astfel, la Mărășești locotenentul Ivanov trage asupra trupelor ruse care fraternizau cu germanii⁸⁵. Ba chiar soldații ruși beți aduc injurii ofițerilor proprii și români, intrând într-o mică altercație și cu un ofițer de aviație francez⁸⁶. Probabil unul dintre cele mai mari jafuri de alcool a avut loc la fabrica de spirt din Tureatca, jud. Dorohoi, când militarii ruși trec granița din Basarabia pentru a goli fabrica de spirt, pe urmă retrăgându-se peste graniță⁸⁷.

⁷⁸ Henri Berthelot, *op. cit.*, pp. 205-206.

⁷⁹ Dinu Poștarencu, *op. cit.*, p. 106.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 99.

⁸¹ Raul Dona, *op. cit.*, pp. 106-107.

⁸² *Ibidem*, p. 116.

⁸³ Cezar Petrescu, *Întunecare*, vol. I, pp. 212-213.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 362.

⁸⁵ Dinu Poștarencu, *op. cit.*, p. 201.

⁸⁶ *Ibidem*, pp. 201-202.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 236.

Concluzii

Din punct de vedere al consumului de alcool, situația frontului românesc este una delicată. Când vine vorba de raporturile dintre militari, este evidentă o diferențiere între soldații de rând și ofițeri. Soldatul simplu a trecut printr-o penurie serioasă de rații, datorată dezordinii din rândul intendențelor, dar și a unei retrageri haotice prin Muntenia. Problema a fost că și scurtul avans în Transilvania a dovedit că logistica militară română nu era pregătită. Logistica proastă a dus la nașterea fenomenului de jaf de către trupele române, fenomen amplificat în special în timpul retragerii din Muntenia. Aceste jafuri nu aveau ca obiectiv central doar asigurarea hranei. După cum s-a expus mai sus, o cauză importantă a fost și procurarea alcoolului. Efectul a fost devastarea locuințelor oamenilor, acestea fiind prădate de hrană și alcool. Acest efect a dus la scăderea moralului civililor, dar și la generarea de tensiuni între ofițeri și soldați. Prin faptele lor soldații erau criticați și desconsiderați de către ofițerii lor. Dar pe de altă parte, ofițerii se bucurau de elemente de lux, având în vedere contextul. Ofițerii obțineau mult mai ușor hrană și alcool prin statutul lor privilegiat, fie că vorbim de beneficii obținute din partea civililor, fie din partea intendențelor, cazurile în care ofițerii opresc rațiile fiind multiple. Astfel apare un conflict între cele două categorii de combatanți.

Utilitatea alcoolului nu este doar de recreere în momentele de calm ori o evadare din situația precară în care se aflau militarii. Mai ales în timpul epidemiei de tifos, alcoolul de consum (tăria în special) primește și un rol medical. Având în vedere efectele acestei boli, alcoolul era utilizat pentru a relaxa esofagul, astfel soldații reușind să se hrănească. De asemenea, alcoolul sanitar era utilizat pentru dezinfectare, asta dacă se putea procura.

O adevărată piață neagră a luat naștere în spatele frontului. Intendențele furau rații de alcool, pe care le vindeau la un preț ridicat în spatele frontului, către militarii obosiți, dornici de un moment de respiro. Și societatea civilă s-a adaptat la noile cerințe ale pieței, participând la umflarea de prețuri ale produselor de alcool și comercializarea acestora. Rămânând la societatea civilă, aceasta avea o viață în totală antiteză față de militari. Atât memoriile, cât și romanele, expun viața cotidiană a civililor, în special a celor din clasa de mijloc sau superioară a societății, ca fiind plină de petreceri și alcool, în timp ce soldații mor pe capete din cauza bolilor sau luptelor.

Poate cea mai mare dramă care a inclus consumul de alcool în această perioadă, este situația trupelor ruse. Soldatul rus era pasiv față de soarta aliaților, preferând să consume alcool. Consumul excesiv al trupelor ruse, care au consumat de la vin și

tărie, la apă de colonie filtrată sau spirt sanitar, a dus la nașterea unor drame în spatele frontului, societatea civilă, și chiar militarii, fiind revoltați de atitudinea și comportamentul rușilor. Dramele erau formate din violuri, incendieri și altercații care au generat neliniște în rândul civililor, speriați de acești soldați care în teorie erau aliați. Debutul Revoluției Bolșevice a adus împărțirea rușilor în două tabere. Ambele alcoolice, dar o parte era încă prezentă pe front și lupta, restul se ocupa de mitinguri și propagarea ideilor bolșevice în rândul românilor. Regele Ferdinand și Regina Maria se bucurau de o susținere populară mare, astfel propagarea ideilor bolșevice nu au avut succes. Dar putem adăuga și comportamentul trupelor ruse. Consumul excesiv de alcool și efectele corelate acestuia au pătat imaginea Armatei Ruse, fapt care a putut influența decizia societății de a nu adopta ideile lui Lenin, având în vedere faptele rușilor care consumau alcool.

Conflict de interese

Autorul declară că nu există niciun conflict de interese în legătură cu publicarea acestui articol.

Finanțare

Nu a fost primită finanțare externă.